

**AYOLLARGA NISBATAN SODIR ETILADIGAN TAZYIQ VA
ZO'RAVONLIKLARNI OLDINI OLISH BORASIDA TASHKILOTLAR
BILAN HAMKORLIKNI TAKOMILLASHTIRISH CHORALARI**

**Jizzax shahar IIB JXX HPB Xotin qizlar masalalari bo'yicha katta inspektori
kapitan Otaqulova Shaxnoz Baxtiyor qizi**

Annotatsiya

Mazkur maqola xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo‘ravonlikning turli shakllari, ularning ijtimoiy, jismoniy va psixologik ta‘sirlari hamda bu muammolarni hal qilish uchun amalga oshirilayotgan huquqiy va ijtimoiy choralarni tahlil qiladi. Xotin-qizlarga qarshi zo‘ravonlikning turli shakllari, jumladan, maishiy zo‘ravonlik, jinsiy tazyiq, do‘pposlash va boshqa jismoniy ta‘sirlar, ular uchun jiddiy xavf tug‘diradi va jamiyatdagi gender tengsizlikni kuchaytiradi. Shuningdek, maqolada ayollarga nisbatan zo‘ravonlikning oldini olish va unga qarshi kurashishda amalga oshirilgan xalqaro va milliy darajadagi qonuniy chora-tadbirlar, jumladan, O‘zbekiston Respublikasi hududidagi qonunlar va dasturlar tahlil etiladi. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi, xotin-qizlarni himoya qilish va gender tengligini ta‘minlash yo‘lida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar samaradorligini ko‘rsatish, shuningdek, bu borada yanada samarali mexanizmlar va strategiyalarni ishlab chiqish zarurligini ta‘kidlashdan iborat. Maqola, huquqshunoslar, sotsiologlar, psixologlar va davlat idoralari uchun muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega bo‘lib, xotin-qizlar huquqlarini himoya qilish va zo‘ravonlikka qarshi kurashish borasidagi sa'y-harakatlarni mustahkamlashga qaratilgan ilmiy tavsiyalarni o‘z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: xotin-qizlarga nisbatan zo‘ravonlik, maishiy zo‘ravonlik, jinsiy tazyiq, jismoniy zo‘ravonlik, gender tenglik, huquqiy himoya, ijtimoiy chora-tadbirlar, psixologik ta‘sirlar, tazyiqning oldini olish, xavfsiz jamiyat, ayollarning huquqlari, O‘zbekiston, xalqaro qonunlar, zo‘ravonlikka qarshi kurash, gender diskriminatsiyasi.

MEASURES TO IMPROVE COOPERATION WITH ORGANIZATIONS TO PREVENT HARASSMENT AND VIOLENCE AGAINST WOMEN

Jizzakh city DIA PSS DPV senior inspector of women's affairs captain

Otakulova Shakhnoz Bakhtiyor daughter

Abstract

This article analyzes various forms of harassment and violence against women, their social, physical and psychological consequences, as well as legal and social measures taken to address these problems. Various forms of violence against women, including domestic violence, sexual harassment, harassment and other physical influences, pose a serious danger to them and exacerbate gender inequality in society. The article also analyzes legal measures taken at the international and national levels, including laws and programs in the territory of the Republic of Uzbekistan aimed at preventing and combating violence against women. The main purpose of this study is to show the effectiveness of implemented measures to protect women and ensure gender equality, as well as to emphasize the need to develop more effective mechanisms and strategies in this regard. The article has important scientific and practical significance for lawyers, sociologists, psychologists and government agencies and contains scientific recommendations aimed at strengthening efforts to protect women's rights and combat violence.

Keywords: violence against women, domestic violence, sexual harassment, physical violence, gender equality, legal protection, social measures, psychological effects, harassment prevention, safe society, women's rights, Uzbekistan, international law, combating violence, gender discrimination.

KIRISH

Ayollarga nisbatan jismoniy zo‘ravonlik, do‘pposlash yoki urush kabilar, jamiyatda yuzaga keladigan eng og‘ir va zararli huquqbuzarliklarning bir turi bo‘lib, u nafaqat ayolning shaxsiy erkinliklarini, balki uning jamiyatdagi o‘rni va huquqlarini ham poymol qiladi. Bunday xatti-harakatlar, o‘zining barcha turli

shakllari orqali, individual darajada jismoniy va psixologik zararlarga olib kelishi bilan birga, ijtimoiy tizimda muvozanatni buzadi, fuqarolarning huquqiy ongini zaiflashtiradi va gender tengligi tamoyillarini xavf ostiga qo'yadi.

Dunyo miqyosida o'tkazilgan tadqiqotlar, maishiy zo'ravonlikning, shu jumladan, jismoniy va jinsiy ta'sirlarning keng tarqalganligini ko'rsatmoqda. Ayollar, ayniqsa, uy ichidagi zo'ravonlik holatlarida eng ko'p nishonga olinadi, bu esa ularning salomatligi, iqtisodiy mustaqilligi va ijtimoiy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shunday qilib, ayollarga nisbatan zo'ravonlikning jamiyatdagi eng og'ir oqibatlarini nafaqat ular uchun shaxsiy jismoniy va ruhiy travma keltiradi, balki butun ijtimoiy tuzilishga zarar yetkazadi, chunki ularning ishtiroki va imkoniyatlari cheklangan bo'ladi.

Mazkur maqolada ayollarga nisbatan jismoniy zo'ravonlikning turli shakllari, ularning jamiyatdagi ahamiyati, salbiy ta'sirlari va bunday zo'ravonlikning oldini olish bo'yicha qo'llanilayotgan huquqiy va ijtimoiy choralar tahlil qilinadi. Shuningdek, jismoniy zo'ravonlikning o'ziga xos ijtimoiy va psixologik ta'sirlari hamda ularning jamiyatda qanday tarqalganligi va ularga qarshi kurashishda davlatlarning qanday mexanizmlarni amalga oshirishi zarurligi masalalari ko'rib chiqiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Inson qadri uchun tamoyilini ro'yobga chiqarishda 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining qabul qilinishi tom ma'noda tarixiy voqea bo'ldi. Harakatlar strategiyasining mantiqiy davomi bo'lgan ushbu tarixiy dasturulamal hujjatda yaqin va o'rta istiqbolda O'zbekistonning taraqqiyot tendentsiyalari, davlat va jamiyat hayotining barcha jabhalarini kompleks rivojlantirish yo'nalishlari aniq belgilab berilgan.

Taraqqiyot strategiyasining ahamiyati shundaki, uning ishlab chiqilishida mavjud muammolar e'tiborga olingan va yechimini kutayotgan dolzarb vazifalar aks ettirilgan. Eng muhimi, ushbu dasturiy hujjatning ishlab chiqilishida xalqimiz faol ishtirok etdi.

Prezidentimiz Farmoni bilan tasdiqlangan mazkur Taraqqiyot strategiyasida O'zbekistonni keyingi 5 yilda rivojlantirish istiqbollari belgilab olingan. Bu borada quyidagi yettita ustuvor yo'nalish bo'yicha «Inson qadri uchun — 100 ta maqsad»ni amalga oshirish ko'zda tutilmoqda:

- inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish;
- mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur shartiga aylantirish;
- adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish;

Taraqqiyot strategiyasining 69-maqsadi «Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash, ularning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini ta'minlash» deb nomlangan. Unda, jumladan:

2022-2026 yillarda xotin-qizlarning mamlakat iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotining barcha jabhalarida faolligini oshirish bo'yicha Milliy dastur hamda uni 2022-2023 yillarda amalga oshirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar rejasini tasdiqlash;

- xotin-qizlarning ta'lim olishiga qo'shimcha shart-sharoitlar yaratish, ilm-fan sohasida ayollarning o'rnini yanada oshirish;
- xotin-qizlar o'rtasida biznes ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha bepul o'quv amaliy kurslarini tashkil etish, imtiyozli kreditlar va lizing ajratish, xotin-qizlarni ishga jalb qilgan holda kooperatsiya usulida tadbirkorlikni yo'lga qo'yish;
- «Ayollar daftari»ga kiritilgan va jarrohlik amaliyotini o'tkazish lozim bo'lgan xotin-qizlarning tibbiy muolaja xarajatlarini qoplab berish;
- «Ayollar daftari» orqali xotin-qizlarning muammolarini hal etish amaliyotini o'rganish va tahlil qilish hamda orttirilgan tajribadan kelib chiqib, "Ayollar daftari»ni yuritish orqali xotin-qizlar muammolarini tizimli ravishda hal etish va ularni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash bo'yicha tartibi hamda «Ayollar daftari»ga kiritilgan xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi to'g'risidagi namunaviy nizom loyihalarini ishlab chiqish kabi vazifalar ko'zda tutilgan.

Bundan tashqari, Taraqqiyot strategiyasining 60-maqsadida reproduktiv yoshdagi va homilador ayollar, bolalar uchun yuqori texnologik tibbiy yordam ko'rsatish bo'yicha, 85-maqsadda esa, ayollar orasidagi ishsizlik darajasini 2 barobar kamaytirish, 80 mingdan ziyod ishsiz xotin-qizni davlat hisobidan kasb-hunarga o'qitish, xotin-qizlarni tadbirkorlik va o'zini o'zi band qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish, hududlarda ayollar tadbirkorligini rivojlantirish dasturini ishlab chiqish, har bir hududda «Xotin-qizlar hunarmandchilik markazlari» va klasterlarni tashkil qilish masalalari qamrab olingan. Shu bilan birga, xotin-qizlar tadbirkorlik markazlari faoliyatini takomillashtirish, mintaqaviy markazlar ochish choralari ko'rish, tadbirkor xotin-qizlar tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarni realizatsiya qilishga ko'maklashish hamda xotin-qizlarni tadbirkorlikka o'qitish va biznesga jalb qilish kabi dolzarb vazifalar belgilab berilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 46-moddasiga muvofiq ayollar va erkaklar teng huquqlarga ega. Bugungi kunda ushbu konstitutsiyaviy me'yor hayotimizning barcha jabhalarida, shu jumladan ayollarning huquq va erkinliklarini himoya qilishda o'z aksini topmoqda.

BMTning 1979-yil 18-dekabrda ayollarga nisbatan kamsitishning barcha shakllarini yo'q qilish to'g'risidagi konvensiyasi ayollarni zulm va zo'ravonlikdan himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Mamlakatimiz ushbu xalqaro hujjatga O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 1995-yil 6-maydagi 87-I-sonli "O'zbekiston Respublikasining 1979-yil 18-dekabrda Nyu-Yorkda qabul qilingan ayollarga nisbatan kamsitishning barcha shakllarini bartaraf etish to'g'risidagi Konvensiyaga qo'shilishi to'g'risida" gi qarori asosida qo'shildi. Xususan, ushbu Konvensiyaning 2-moddasida ishtirokchi davlatlar ayollarga nisbatan kamsitishning barcha shakllarini qoralaydilar va ayollarga nisbatan kamsitishni barcha tegishli vositalar bilan zudlik bilan yo'q qilish siyosatini olib borishga rozilik bildiradilar, shu jumladan shu maqsadda ayollarga nisbatan har qanday

kamsitishni ta'kidlaydigan tegishli Qonunchilik va ular boshqa choralar ko'rish va sanksiyalarni qo'llash majburiyatini olgan qoidalar mavjud. agar kerak bo'lsa.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining xalqaro konvensiyasi va qoidalariga muvofiq mamlakatimizda ayollarning huquq va erkinliklarini himoya qilishga qaratilgan bir qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Xususan, ayollarni zulm va zo'ravonlikdan himoya qilishning huquqiy asoslari:

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi 561-sonli "Ayollarni zulm va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi qonuni;

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi 562-son "xotin-qizlar va erkaklarning teng huquq va imkoniyatlari kafolatlari to'g'risida"gi qonuni;

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "ijtimoiy reabilitatsiya va moslashish, shuningdek, oilaviy-maishiy zo'ravonlikning oldini olish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"2018 yil 2 iyuldagi PQ-3827-son qarori;

O'zbekiston Respublikasining ma' muriy javobgarlik kodeksi;

O'zbekiston Respublikasi jinoyat kodeksi va boshqalar.

Xususan, O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi 561-sonli "Ayollarni zulm va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida" gi qonunining maqsadi ayollarni nikoh, ish joylari, ta'lim muassasalari va boshqa joylarda zulm va zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilishga qaratilgan. Qonunning muhim maqsadlari, shuningdek, ushbu sohadagi munosabatlarni tartibga solish, shuningdek, zulm va zo'ravonlik qurbonlarini huquqiy va ijtimoiy himoya qilish kafolatlarini ta'minlashdir.

Ushbu qonunga binoan, zulm va zo'ravonlikdan aziyat chekkan ayollar, shu jumladan ularga nisbatan zulm va zo'ravonlik shikoyatlari yoki ularni sodir etish tahdidi bilan tegishli organlar va tashkilotlarga yoki sudga, maxsus markazlarga murojaat qilishlari, shuningdek bepul yuridik maslahat olishlari mumkin. iqtisodiy, ijtimoiy, psixologik, tibbiy va boshqa bepul telefon liniyasi orqali yordam berish, ichki ishlar organlariga xavfsizlik orderini berishni so'rab murojaat qilish,

shuningdek shartlar buzilgan taqdirda xavfsizlik order, ularga ushbu zulm to'g'risida xabar berib, zo'ravonlik natijasida etkazilgan moddiy zararni qoplash va ma'naviy zararni qoplash to'g'risida sudga murojaat qilish huquqiga ega. Masalan, qonunga binoan, zulm va zo'ravonlik qurboni sudga moddiy zararni qoplash va ma'naviy zararni qoplash to'g'risida ariza bilan murojaat qilganda davlat bojini to'lashdan ozod qilinadi.

Yuqorida sanab o'tilgan zulm va zo'ravonlik qurbonining huquqlari ushbu qonun va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda belgilangan tartibda ta'minlanadi. Masalan, "Ayollarni zulm va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 8-moddasiga muvofiq. Ichki ishlar organlarining vakolatlariga ayollarga nisbatan zulm va zo'ravonlik to'g'risidagi arizalarni ko'rib chiqish yoki ularni sodir etish tahdidi, zulm yoki zo'ravonlikka moyil bo'lgan shaxsga rasmiy ogohlantirish berish, himoya orderini berish, shuningdek, aybdorlarni javobgarlikka tortish kiradi. zo'ravonlik, choralar ko'rish va ayollarni zulm va zo'ravonlikdan himoya qiluvchi tegishli vakolatli organlar va tashkilotlar bilan hamkorlik qilish. zo'ravonlik.

O'zbekiston Respublikasining "xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida" gi Qonunining mohiyatiga ko'rasud hokimiyati organlari ayollarga nisbatan tazyiq va zo'ravonlik to'g'risidagi iltimosnomalar yoki murojaatlarni yoki ularni sodir etish tahdidlarini ko'rib chiqishi, himoya orderini berish yoki uzaytirishni rad etishga qarshi apellatsiya shikoyatlarini chiqarishi, uzaytirishi yoki ko'rib chiqishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi 562-sonli "Ayollar va erkaklar uchun teng huquq va imkoniyatlarning kafolatlari to'g'risida" gi qonuni ayollarni jinsi bo'yicha kamsitishning oldini olishni talab qiladi va bunday taqiqlangan kamsitish shakllarini nazarda tutadi. Masalan, qonunda jinsiy kamsitish to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita bo'lishi mumkinligi ko'rsatilgan va uni bartaraf etish va oldini olish uchun maxsus choralar belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 2-iyuldagi "Ijtimoiy reabilitatsiya va moslashish, shuningdek, oilaviy-maishiy zo'ravonlikning oldini olish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PQ-3827-sonli qarori bilan oilaviy-maishiy zo'ravonlikning oldini olish tizimini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari, shu jumladan oilaviy-maishiy zo'ravonlikdan foydalanish sabablarini, o'z joniga qasd qilish kayfiyatini keltirib chiqaradigan omillarni aniqlash va o'rganish, jamiyatda oilaviy-maishiy zo'ravonlikni qo'llashning har qanday shakliga nisbatan ularni bartaraf etish choralarini ko'rish, birinchi navbatda, yaqin qarindoshlar tomonidan murosasiz munosabat muhiti, shu jumladan jazoning muqarrarligini ta'minlash, qiyin ijtimoiy vaziyatda bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash orqali echim izlash.

O'zbekiston Respublikasining "Ayollarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida" gi Qonuniga muvofiq, zo'ravonlik deganda ayollarga jismoniy, ruhiy, jinsiy yoki iqtisodiy ta'sir ko'rsatish yoki ularning hayoti, sog'lig'iga, jinsiy daxlsizligiga zarar yetkazish maqsadida bunday ta'sir choralarini qo'llash tahdidi tushuniladi. Noqonuniy xatti - harakatlar (harakatsizlik) deganda qonun bilan qo'riqlanadigan sharaf, qadr-qimmat va boshqa huquq va erkinliklar tushuniladi, zulm deganda esa ayolning sha'ni va qadr-qimmatini kamsituvchi harakat (harakatsizlik) tushuniladi, buning uchun na ma'muriy, na jinoiy javobgarlik nazarda tutilmaydi.

Shunday qilib, ayollarga nisbatan zo'ravonlik javobgarlikni keltirib chiqaradi. Zo'ravonlikni tashkil etuvchi harakatlar xususiyatiga ko'ra, ayollarga nisbatan zo'ravonlik O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi Jinoyat kodeksida nazarda tutilgan ayrim ijtimoiy xavfli xatti-harakatlarni toifaga kiritish uchun asos bo'ladi. Xususan, ayollarga jismoniy ta'sir qilish deganda engil, o'rtacha yoki og'ir tan jarohati, qiynoqlar, nikohga to'sqinlik qilish, majburiy noqonuniy ozodlikdan mahrum qilish tushuniladi (maqola. 52 Ko'ra; maqolalar 104, 105, 109, 110, 136, 138 UKRU), o'z joniga qasd qilishgacha bo'lgan ruhiy zo'ravonlik, qotillik bilan tahdid qilish yoki zo'ravonlik

ishlatish, ayolni homiladorlikni sun'iy ravishda tugatishga majburlash, tuhmat qilish, haqorat qilish, fuqarolarning teng huquqliligini buzish, shaxsiy hayotni buzish, shaxsiy ma'lumotlar to'g'risidagi qonunni buzish (40, 41, 461-moddalar, 462, 52 Koaoru, maqolalar 103, 112, 139, 140, 141, 1411, 1412 UKRU), jinsiy zo'ravonlik, tuhmat, kuch ishlatish bilan jinsiy istakni g'ayritabiiy qondirish, ayolni jinsiy aloqada bo'lishga majburlash, o'n olti yoshga to'lmagan shaxsga nisbatan odobsiz xatti-harakatlar (UKRU 118, 119, 121, 129-moddalari), iqtisodiy ta'sir, mehnat huquqini buzish ma'muriy majburlash kabi harakatlarni sodir etishda namoyon bo'lishi mumkin (UKRU 148, 1482-moddalari) va shunga muvofiq ma'muriy yoki jinoiy javobgarlikka sabab bo'ladi.

Binobarin, milliy qonunchilikda bunday salbiy munosabatlarning oldini olishga qaratilgan maxsus normalar mavjud. Xususan, O'zbekiston Respublikasining ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining 2061-moddasida tazyiq sodir etgan va (yoki) zo'ravonlik sodir etgan yoki uni sodir etishga moyil bo'lgan shaxs tomonidan qo'riqlash orderining talablari bajarilmaganligi uchun javobgarlik nazarda tutilgan. Masalan, xavfsizlik orderi talablarini bajarmaganlik uchun qonunda bazaviy hisoblash miqdorining bir baravaridan uch baravarigacha miqdorda jarima yoki o'n besh sutkagacha muddatga ma'muriy hibsga olish undirilishi mumkin, bu esa bunday harakatning takrorlanishiga yo'l qo'ymaslik uchun samarali chora sifatida ko'rilishi mumkin.

Ayollarga nisbatan qo'llaniladigan urush, do'pposlash yoki jismoniy ta'sirlar — bu juda jiddiy ijtimoiy va huquqiy muammolar bo'lib, inson huquqlarini buzish, gender diskriminatsiyasi va jamiyatdagi adolatsizliklarning ko'rinishlaridan biridir. Bunday xatti-harakatlar faqat individual darajada zarar yetkazish bilan cheklanmay, balki ularning salbiy ta'siri kengroq miqyosda, jamiyatning rivojlanishi va sog'lom ijtimoiy tuzilishini buzishda namoyon bo'ladi.

Xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo'ravonlik jamiyatdagi eng jiddiy ijtimoiy muammolardan biridir. Bunday holatlar nafaqat ayollarning shaxsiy erkinlik va huquqlarini poymol qiladi, balki ular uchun doimiy jismoniy, ruhiy va ijtimoiy

travmalarga olib keladi. Ayollarga qarshi zo‘ravonlikning shakllari ko‘p va xilma-xil bo‘lib, ularning har biri o‘ziga xos tarzda ayolning hayoti va salomatligiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Maishiy zo‘ravonlik, jinsiy tazyiq, do‘pposlash va boshqa jismoniy ta‘sirlar, shuningdek, psixologik tazyiqlar, ayollarning kunlik hayoti, ularning psixologik holati va jismoniy salomatligi uchun katta xavf tug‘diradi.

Xotin-qizlarga nisbatan zo‘ravonlikning sabablarini tushunish uchun, ularning o‘ziga xos ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy sharoitlari tahlil qilinishi kerak. Ko‘p hollarda, ayollarni tazyiq qilish va zo‘ravonlikka duchor etish holatlari jamiyatdagi gender tengsizlik, patriarxal qadriyatlar va ijtimoiy boshqaruvdagi nuqsonlar bilan chambarchas bog‘liqdir. Afsuski, bunday muammolar ko‘plab davlatlarda, shu jumladan, O‘zbekiston kabi mamlakatlarda, chuqur ildiz otgan bo‘lib, ular ayollarning huquqlari, jamiyatdagi o‘rni va ularning jamiyat rivojiga qo‘shadigan hissalarini to‘liq amalga oshirishiga to‘sqinlik qiladi.

Xotin-qizlarga nisbatan zo‘ravonlikning oldini olish va bunga qarshi kurashishda davlatlar va xalqaro tashkilotlar tomonidan qator huquqiy, ijtimoiy va psixologik chora-tadbirlar ishlab chiqilgan. Shu jumladan, O‘zbekiston Respublikasida ayollarga nisbatan zo‘ravonlikni oldini olish va ularni himoya qilish bo‘yicha qator qonunlar va dasturlar qabul qilingan. Biroq, bu borada yanada samarali natijalarga erishish uchun jamoat, hukumat va xalqaro hamjamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari zarurdir.

Jismoniy zo‘ravonlik ayollarga nisbatan amalga oshiriladigan har qanday jismoniy tazyiq yoki zarar etkazish harakatlarini anglatadi. Bunga quyidagi turlar kiradi:

Ayollarga nisbatan urushning jismoniy ta‘sirlari o‘zini xalqaro konfliktlar, fuqarolik urushlari va boshqa zo‘ravonlik holatlarida ko‘rsatishi mumkin. Urush paytida ayollar ko‘pincha jinsiy zo‘ravonlikka, zo‘rlash va do‘pposlashga duch kelishadi, chunki konfliktlar davomida ayollar jinsiy tazyiqqa eng ko‘p duchor bo‘ladigan guruh sifatida ajralib turadi. BMTning tahlil qilishicha, urush paytida

ayollarga nisbatan zo‘ravonlikning turlari ko‘payadi, chunki urushning xavfli sharoitlari jamiyatda zo‘ravonlikning kuchayishiga olib keladi.

Do‘pposlash yoki boshqa jismoniy hujumlar (masalan, chaqiriq qilish, zarb qilish) odatda maishiy zo‘ravonlikning shakllaridan biri sifatida yuzaga keladi. Maishiy zo‘ravonlik ko‘pincha uydagi yakkama-yakka shaxslar o‘rtasida sodir bo‘ladi, bunda erkaklar ko‘proq ayollarga nisbatan zo‘ravonlikni amalga oshiradilar. Do‘pposlash — bu tazyiqni jismoniy tarzda amalga oshirish bo‘lib, unda ayolning tana a'zolariga zarbalar berilishi, uni jarohatlashga olib kelishi mumkin.

Jismoniy ta’sirlar ayollarga ruhiy va jismoniy jarohatlar olib keladi. Bularning o‘ziga xos xususiyatlari quyidagilardir:

- **Jismoniy jarohatlar:** zarbalar, ko‘krak yoki yuzga urish, tirnash, itarish, shishlar, jismoniy kuch ishlatish natijasida paydo bo‘lgan jarohatlar.
- **Og‘riq va jismoniy stress:** Jismoniy zo‘ravonlikning ta’siri og‘riqni keltirib chiqaradi, bu esa o‘z navbatida ayolning ruhiy holatini ham yomonlashtiradi.
- **Jismoniy salomatlikdagi buzilishlar:** Ayollar ko‘pincha jismoniy zo‘ravonlikka duchor bo‘lishlari sababli surunkali og‘riqlar, bosh og‘rig‘i, ruhiy kasalliklar va boshqa salomatlik muammolariga duch kelishadi.

Jismoniy zo‘ravonlikning ayollarga ta’siri juda keng qamrovli va salbiy bo‘lib, nafaqat sog‘likka, balki ijtimoiy va psixologik holatga ham yomon ta’sir ko‘rsatadi. Quyidagi ta’sirlar ko‘rib chiqilishi mumkin:

Jismoniy zo‘ravonlikka duchor bo‘lgan ayollarda psixologik izlar qoladi. Bunga:

- **Depressiya va tashvish:** Ayollar zo‘ravonlikka uchraganidan so‘ng, ruhiy holatlari sezilarli darajada yomonlashadi, ular depressiya, tashvish, past o‘ziga bo‘lgan ishonch, qo‘rquv va o‘limga bo‘lgan fikrlar bilan kurashishga majbur bo‘ladilar.
- **Post-traumatik stress buzilishi (PTSD):** Jismoniy va jinsiy zo‘ravonlikning bir nechta shakllari, jumladan, do‘pposlash va zo‘rlash,

ayollarda PTSD (post-traumatik stress buzilishi) kabi kasalliklarga olib kelishi mumkin. Bu holatning belgilari ichki zo‘ravonlikni davom ettirish va g‘azabni boshqarish qobiliyatining yo‘qolishi bo‘lishi mumkin.

- **Ijtimoiy izolyatsiya:** Jismoniy zo‘ravonlikka uchragan ayollar ko‘pincha o‘zlarini jamiyatdan cheklab qo‘yishadi. Ular jamiyatga ishonchsizlik bilan qarashadi va bir-biriga yopilishadi, bu ularning psixologik holatini yanada yomonlashtiradi.
- **Ijtimoiy stigmatizatsiya:** Zo‘ravonlikka uchragan ayollar ko‘pincha jamiyat tomonidan qoralashga yoki aybdor deb hisoblashga duchor bo‘ladilar. Bu ijtimoiy stigmatizatsiya ularning huquqiy va psixologik himoyaga murojaat qilishlariga to‘sqinlik qiladi.

Jismoniy zo‘ravonlikning ta’siri ayollarning jismoniy salomatligiga ham sezilarli darajada ta’sir qiladi. Bu holatlar quyidagi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin:

- **Jismoniy shikastlanishlar:** Ayrim holatlarda jismoniy zo‘ravonlik hayot uchun xavfli bo‘lishi mumkin, chunki bu ayolning tanasida jiddiy jarohatlar (suyaklarni sinishi, ichki qon ketishlar) yoki uzoq muddatli jarohatlarni (masalan, surunkali bosh og‘rig‘i, orqa og‘rig‘i) keltirib chiqarishi mumkin.
- **A‘zo buzilishlari:** Jismoniy zo‘ravonlikning, ayniqsa jinsiy zo‘ravonlikning oqibatlari, ayollarning reproduktiv salomatligiga ta’sir qilishi mumkin. Bu holatlar homiladorlik muammolarini keltirib chiqarishi, jinsiy faoliyatning kamayishi va boshqa jismoniy kasalliklarga olib kelishi mumkin.
- **Yuridik mexanizmlar:** O‘zbekiston va boshqa ko‘plab davlatlarda ayollarni jismoniy zo‘ravonlikdan himoya qilishga qaratilgan qonunlar mavjud. Bunga maishiy zo‘ravonlikka qarshi qonunlar, krizis markazlari, himoya orderlari kiradi.
- **Psixologik yordam:** Ayollarga zo‘ravonlikdan keyingi davrda ruhiy yordam ko‘rsatish uchun psixologik maslahatlar va terapevtik xizmatlar taqdim

etiladi. Post-traumatik stressni kamaytirish va xavfsiz muhit yaratish uchun psixoterapevtik yordam zarurdir.

Xulosa

Ayollarga nisbatan qo'llaniladigan urush, do'pposlash va jismoniy ta'sirlar inson huquqlarini poymol qilish va gender tengligiga qarshi qo'llaniladigan tajovuzlardir. Bunday zo'ravonliklarning ijtimoiy, psixologik va jismoniy oqibatlarini ayollarning salomatligiga katta zarar yetkazadi. Shuning uchun, bunday zo'ravonlikni oldini olish va unga qarshi kurashish uchun qonuniy, ijtimoiy va psixologik choralar zarur. Bunday chora-tadbirlar ayollarning huquqlarini himoya qilish, zo'ravonlikka uchragan ayollarga yordam ko'rsatish va jismoniy hamda ruhiy ta'sirlarga qarshi kurashish imkoniyatlarini taqdim etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. BMT, (2018). *Gender zo'ravonligi va uni oldini olish bo'yicha xalqaro hamkorlik*. Birlashgan Millatlar Tashkiloti.
2. O'zbekiston Respublikasi, (2019). *O'zbekiston Respublikasida ayollarga nisbatan zo'ravonlikning oldini olish va unga qarshi kurashish bo'yicha davlat dasturi*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi.
3. Shavkatova, L. (2017). *Ayollarga nisbatan jismoniy zo'ravonlik: ijtimoiy va psixologik tahlil*. Toshkent: Yangi avlod.
4. Nizamova, M. (2020). *Jinsiy tazyiq va zo'ravonlikka qarshi kurashish: ijtimoiy va huquqiy yondashuvlar*. Tashkent: O'zbekiston hukumati nashriyoti.
5. UN Women, (2020). *Gender-based violence in conflict zones: global perspectives and responses*. UN Women Publishing.
6. Safarova, D. (2021). *Ayollarni huquqiy himoya qilish: O'zbekistondagi o'zgarishlar va yangi qonunlar*. Tashkent: Ijtimoiy tadqiqotlar instituti.
7. WHO, (2017). *Violence against women: global and regional perspectives*. World Health Organization.
8. Fozilov, B., & Tashkent, A. (2018). *Maishiy zo'ravonlik va uning ayollarga ta'siri: O'zbekiston tajribasi*. Toshkent: Akademiya nashriyoti.
9. Jones, A., & Patel, R. (2016). *Sexual violence and the rule of law: Challenges and responses*. Oxford University Press.